

היום שנכנסתי למצוות חזרתי מבית המדרש לסעוד בצהריים והייתי לבוש כחתן כלה והייתי שמח שמחה גדולה והיתה דעתי נאה עלי מפני שהנחתי תפילין. בדרך בודמן לי אותו עני בשווא יושם על קופה של אבנים ומחיר ואוסר את פצעיו ובגדיו קרועים ומקורעים, ממש סמרטוטין שאין חופין אפילו את פצעיו. אף הוא הציץ בי, פצעים שהציצו מתוך פניו כעין עינים של אש נראו. באותה שעה עמד בי לבי והתחילו ארכובתי מרתחות ועיני מתעממות והולכות ונתבלבל עלי עולמי. אבל אני נטלתי את לבי בידי והרכנתי את ראשי לפני העני ואמרתי לו שלום והחזיר לי שלום.

באותה שעה התחיל לבי מקשקש ושתי אוני מתלהטות ומעין מתיקות שלא הרגשתי כן מימי הרגשתי פתאום באיברי. מאותה המתיקות נתמתקו שפתי ונתמתקה לשוני ונפתח פי ונתפקחו שתי עיני ועמדתי כאדם שרואה בהקיץ מה שהראהו בחלום. וכך הייתי עומד ומסתכל כנגדי. החמה עמדה באמצע הרקיע ושום בריה לא נראתה בחוץ. אלא הוא ברחמי יתברך ישב בשמים והביט לארץ והבהיק מזיוו על פצעיו של העני. התחלתי מושך במטפחתי כדי להרחיב לי מפני שדמעתי היו מחנקות את גרוני. לא הספקתי להתיר את המטפחת עד שנתרעש לבי מחמת התפעלות, ואותה המתיקות הוכפלה כפלי כפלים. עמדתי ופשטתי את מטפחתי ונתתי לו לעני. נטל העני את המטפחת וכרך בה את פצעיו. באותה שעה באה החמה והחליקה על צוארי.

הבטתי אילך ואילך, שום בריה לא היתה בשוק, אלא קופה של אבנים היתה מונחת והחמה ורחה מתוך האבנים. עמדתי ולא חשבתי כלום. אחר כך נטלתי את רגלי והלכתי לביתי.

פרק שלושה עשר

כשהגעתי אצל ביתי הקפתיו מארבע רוחותיו. פתאום עמדתי לפני חלונה של אמא שמשם היתה אמא צופה לחוץ. משונה

היה חלל אויר זה, החמה היתה פרושה עליו, לא מלהטת אלא מחממת, ומנוחה שלימה היתה שם. שנים שלושה בני אדם עברו שם ודרך הילוכם צמצמו את פסיעותיהם והבליעו שיחתם בפיהם ואחד מהם קינח את מצחו והוציא אנחה עמומה מפיו. דומני שעדיין אותה אנחה תלויה שם.

כמה עמדתי שם, רגע או שני רגעים או יותר. לסוף פירשתי משם ונכנסתי לבית. כשנכנסתי מצאתי את אמא עליה השלום יושבת כדרכה בחלון. אמרתי לה שלום והחזירה לי שלום. הרגשתי בעצמי תאום שלא נהגתי עמה בשורה, מטפחת נאה היתה לה שעוטפתה לראשה בשבחות וימים טובים נטלתי אני ונתתי לה לעני לכרוך בה את רגליו. לא הספקתי לבקש ממנה שתמחול לי עד שהביטה בי באהבה ובחיבה. אף אני הבטתי בה ולבי נתמלא שמחה גדולה כבאותה שבת שכרכה אמא עליה השלום את מטפחתה על ראשה בראשונה.

סיף סיפור מטפחתה של אמא עליה השלום.

ביער ובעיר

כשהייתי נער עשיתי רוב עתותי ביער. אדם בטל הייתי באותו פרק. פרקתי מעלי עול תורה ועדיין לא הטיתי שכמי לעולה של פרנסה וכל יהבי היה מושלך על אבא. לפיכך בן חורין הייתי לעשות כל מה שלבי חפץ. בימות הגשמים שהעולם צונן והארץ לחה ומטונפת והשמים מלוכלכים בעבים שוכב הייתי על מטתי וקורא בספר ונכנס לבית החבורה ציון ומהפך בעתונים ויושב לפני החברים ושומע שיחתם, וכן בשאר ימים שהעיר רבוצה בשלג, שכל שאינו צריך לחזר אחרי פרנסתו יושב בבית. כיון שזרחה חמה של ניסן ונתייבשה האדמה הנחתי את עירי והלכתי ליער. וכיון שנתבצרה החמה ברקיע לא הנחתי יום שלא הייתי ביער. בכל יום משעה שזרחה ועד ששקעה יושב הייתי בין העשבים בצלו של אילן ואוכל את פתי

וקורא בגביאים וכתובים ומסתכל בכל מה שברא הקדוש ברוך הוא שם בין שמים לארץ.

מי יספר כל מה שראו עיני ושמעו אזני בין אילנות שביערי. שמים וארץ, אילנות ודשאים, כמהים ופטירות, ציצים ופרחים, צפרים וצפוריות מתעסקים ועומדים מפיצת הבוקר ועד שיבת הלילה לפאר את העולם, אלו בגוונים נאים ואלו בקולות נאים, וכל שעה נאה מחברתה, כאומנים שכל זמן שמזקינים מתמחים במלאכתם. מוסיף עליהם האור שבין שמים לארץ, דומה שהוא ירקק והוא כחלחל, כחלחל והוא ירקק, נמשך כוהב שחוט ונטוה כחוטים. מוסיפה עליהם הרוח. פורשת היא לעצמה לטייל יחידה, כיון שהיא יוצאת מיד כל יצורי עולם מתלווים עמה. עלים ושיחים, צפרים וצפוריות ואפילו גלים ובני גלים בניו ובני בניו של נהר יוצאים עמה לשוח. זה הנהר שמושך בין אילנות שביערי ומורביות ירוקות ואפלוליות מוריקות ומאפילות עליו משני צדדיו וצפרדעים מקרטעות על שפתיו ומדברות בשיר, והלוא כל מה שביער אומר שירה, ומה ראיתי להזכיר שירתך, אלא שאמרו חכמים בשעה שסיים דוד המלך עליו השלום ספר תהלים וזה דעתו עליו, אמר בלום יש בריה בעולם שאמרה שירה כמוני, גודמנה לו צפרדע אחת, אמרה לו אל תזוח דעתך עליך, שאני אומרת שירה יותר ממך. לכך הזכרתי שירתך.

שוכב הייתי ביער ומביט לפני ולא הבטלתי את העולם ממלאכתו לומר לו עשה כך או עשה כך. אדם ענוותן אני ואיני מכניס ראשי בעסקי אחרים, כל שכן בעסקי עולם וכשאין מכניסים ראש בעסקיו של עולם ואין מבטילים אותו ממלאכתו ונותנים לו לעשות כדרכו עושה הוא יפה, יפה ממה שאני ואתה יכולים לעשות כן.

כבר סיפרתי שהיה שם נהר. אם היו מימיו צלולים הייתי רוחץ בו. עומד הייתי עד לצוארי במים ושתי רגלי דשות בקרקע שלמטה מן המים ודגים קטנים ושאר מיני בריות שבמים מכרכרים ומפוזים שם וראשי נוקף כלפי מעלה ורוח שוטטת

על פני וכל הבריאה כולה מצטרפת עמי. כיצד, מים שחברו עלי ואדמה שאני עומד עליה ורוח ששוטטת על פני ובריות שבמים שמכרכרים שם וחמה שלוהטת על ראשי. וכשאני רואה חמה בחמימותה איני מסתפג ביציאתי אלא עומד עמה, בשביל שתוצן בי קצת, ואני אומר לי בוא וראה פעמים בריה קלה שכמותי יכולה להנאות אפילו את מלכת השמים. וכדי להנאותה שניה אני חוזר לנהר ואיני מסתפג. ואיני חוזר על דברים שאמרת, שכבר לקיתי עליהם עד שהסמיק עורי שעל בשרי. אם עשית חסד עם מי שגדול ממך אל תזכיר לו טובתך.

כשאני עולה מן הרחצה משתטח אני על העשבים הרכים ואני אומר לעצמי טוב ה'. ומאחר שנאים הדברים אני כופלם ומשלש אותם. באותה שעה מתקבצות אצלי כתות כתות של נמלים ובאות לשמוע. והואיל והן נמוכות ואינן מגיעות לשפתי פושט אני את ידי ונוטלן ומגביהן ומעמידן על כף ידי ומקרבן אצל פי ומדבר עמהן כאילו אני והם שווים אנו. ואני חוזר על דברי ואומר טוב ה'. ומאחר שנמוכות הן בעיני עצמן ואינן מגיסות לבן לדבר בפני מנענע אני לי ראשי ואומר לי במקומן יפים הדברים שאמרת. וקרוב בעיני שהן מסכימות עמי. כללו של דבר בכל יום שהחמה היתה מראה עצמה ברקיע והדרכים היו נאות ונעימות מניח הייתי את בית אבא ואמא ויוצא ליער ועושה שם כל הימים, ואין לך ימים שהייתי שרוי בטובה יותר מאותם הימים. אבל אבא ואמא לא היו מרוצים מזה. אבא מפני שפירשתי מן התורה והנחתי את בית המדרש ואמא מפני שאיני סועד בשעת סעודה ואיני טועם טעם תבשיל חם. אף על פי כן הניחו לי ולא עיכבוני.

כשבאה השמועה שפרנצישק ברח מבית האסורים התחילו אבא ואמא מתיראים, שמא אותו רוצח שרוי שם, והיו מבקשים ממני שלא אשוטט ביערות. לא טוב לפגוע שודד ביער, שעושה דמם של בני אדם שחוק, כל שכן עכשיו שהרגו את חבריו ונשבע ליקח את נקמתם.

החמה תלויה ברקיע והפירות תלויים על האילנות וכל הארץ

שוחקת, אבל לבן של בריות עצב, כאילו קולר תלוי בצוארון. כאימת חרב שלופה כך אימתו של פרנציסק מוטלת על העיר. אחד יהודים ואחד ערלים, נשים ואנשים, זקנים ונערים זעים וחלים מפני פרנציסק, שאיבד כמה נפשות והרג אם על בנים וחתן בפני כלה.

סמוך לחשיכה מגיפים את התריסים ונועלים את הדלתות ומיסיפים מנועול על מנעוליהן ועולים על מטותיהם מתוך אימה מפני פרנציסק שמא יבוא ויפשוט ידו בהם, שאין כל דלת ומנועול עשויים להגן מפניו. בוא וראה, אותו לילה שברח פרנציסק מבית האסורים נכנס לו דרך ארובת העשן אצל אותו שופט שדן אותו להריגה ובא ועמד לפניו וטפח לו על כתפיו דרך חיבה ואמר לו כדאי הוא האדון שיחוס על עצמו וישכב לישון. משרבו הימים ולא אירע כלום התחילו מקצת מאנשי העיר מזכירים את פרנציסק קצת מתוך חיבה מסותרת, שתוקף לבו הוציאו מכלל סתם גזלן, והיו מספרים בגבורתו של פרנציסק שאינו מתיירא אפילו מן המלכות. משרבו הימים והגלידו מכותיו התחילו מקצתם מהפכים בזכותו. אמרו אותו חתן שהרג שוטר היה שרדף אחרי פרנציסק להרגו והקדים הוא והרגו. ולענין אשה שהרג, הרגל עבירה הוא אצלם שהורגים נפשות משום אישות. שמינית שבשמינית רחמנות טבע הקדוש ברוך הוא בלב בריותיו לרחם על האכזרים. או אפשר אין כאן רחמנות, אלא שפעמים שהלב מעלה טינא על העולם שיש בו דברים הרבה שמביאים לידי רעה, נמצא אדם שעושה דין לעצמו יש שמוצאים לו זכות. אם כך או כך לא נתמעטה יראתם והיו מפחדים מפני פרנציסק, לפיכך קל להבין צערם של אבא ואמא שראו בנם משוטט יחידי ביער בזמן שאותו רוצח חפשי.

אבל אני לא שיניתי ממנהגי. כשם שנהגתי כל הימים כך נהגתי באותם הימים. בכל יום ויום מקיצת הבוקר עד שינת הלילה עושה הייתי ביערה של עירי. זה היער שנטע לו הקדוש ברוך הוא עד שלא נבנתה העיר, שמשעבדת את הגוף ומענה את הלב. יחיד הייתי ביער ולא מצאתי שם אדם. חוץ מסחורי יערות

וקוצצי אילנות שבאים לשם עסקיהם. אנשי עירי נתייראו מפרנציסק ולא יצאו ליער. ואף קודם לכן לא היו רגילים שם, לפי שטרודים בפרנסתם ואין יודעים שיש עולם חוץ משווקים וחנויות. ונמצאתי אני כל הימים יחידי ביער.

פעם אחת נכנסתי כדרכי ליער. הכרתי בעשבים שעבר שם אדם. אמרתי לעצמי אפשר שפרנציסק היה כאן. עמדתי והרהרתי בלבי מה אומר לפרנציסק אם יפגע בי. עם שאני מהרהר ועומד נגלה עלי גוי זקן מופלג בשנים. שחה לפני עד לברכיו וברכני ברכה ארוכה, כדרך הזקנים שיש להם פנאי לכל דבר. החזרתי לו ברכה ונכנסתי עמו בדברים. שמעתי שהוא משיירי המשועבדים שהיו משועבדים לאדוניהם כל ימיהם ושיחררה אותם המלכות מיד משעבדיהם, ועכשיו שהזקין הרבה ואינו עושה כלום הרי הוא מטייל לו ביער, כדי לקצר לו את הזמן. אמרתי לי זקן זה הרפתקאות הרבה עברו עליו אעשה עמו חסד ואדבר עמו.

שאלתי אותו אם ירדו היום גשמים. חזר והשתחוה לפני עד לברכיו ואמר לי, ברשותך אדוני הנאור הכל יכול סבורני שהיום לא ירדו גשמים. סמכתי עליו שלא ירדו גשמים ועמדתי ושחתי עמו.

ראה שאיני קץ בו התחיל מספר על ימים שעברו בזמן שהקיסר היה בחזר והעולם היה צעיר ובני אדם היו שמחים ולא היה אדם צריך לחזר אחר פרנסתו, אלא אדוניו מספק לו צרכיו ואוכל ושותה ונהנה ושמת, אלא שחייבים היו לעבוד. וכי עכשיו יושבים בטלים. עובדים אדוני עובדים עד שעצמותיו של אדם מתקלפות ועומדות ערומות בלא בשר ואין אדם אוכל כדי שבעו. ואם אינו אוכל כדי שבעו אין העולם שמח אדון, אין העולם שמח. וכשהעולם אינו שמח אין הבריות נאים, אין הבריות נאים, אדוני הנאור.

ראיתי שהוא מצטער על ימים שעברו וביקשתי להשיאו לענין אחר. אמרתי לו, ואי אתה מתיירא לילך יחידי ביער. אמר לי

ממי יש לי להתיירא אדוני הטוב והנאור. אריות ונמרים אין כאן, דובים ושאר חיות רעות אין כאן, אם כן מה יש לנו להתיירא. אמרתי לה, כגון משודדים וליסטים, מפרנצישק וחבריו. התגרד הזקן בפדחתו ואמר, מיום שהרג הבל את קין אחיו לא פסקו הרצחנים ואף על פי כן אנו חיים.

ראה שדבריו עריבים עלי עמד וסיפר לפני כל מעשה קין והבל. פתח במעשה בראשית, היאך ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו והניח את אדם וחוה בגן עדן ונתן להם כל שבעם. בא נחש ונתפתתה לו חוה והביאה מיתה לעולם. וסיים בשני בניהם של אדם וחוה, שהיו יחידים בעולם. ועדיין היתה הארץ ארוכה ורחבה וגדולה פי כמה מרובה משהיא עכשיו. ששים פעמים ששים משהיא היום. וצאן ובקר וחזירים היו צצים כל יום מן האדמה ככמהין ופטירות. וכל פרה היתה נותנת אלף מדות חלב מיד ליציאתה לעולם. ואדם נוטל פרות וחזירים כמה שרוצה. רצה בעשרה נוטל עשרה, במאה נוטל מאה, באלף נוטל אלף. ואין אדם צריך לשלם מס לא מן הקרקע ולא מן הבהמות, לא לקיסר ולא לכמרים. אף על פי כן לא היו האחים יכולים לדור בשלום זה עם זה. עד שקם הבל והרגו לקין. והרי יכול היה קין להרוג את הבל, אלא מי שצריך למות מת, ומי שאינו צריך למות חי. ואפילו סייף עובר על צוארו כורך עצמו כמטפחת לשמר מן הצינה.

אחר כמה ימים נגלה עלי אותו זקן בשניה וקדירה מכוסה בידו וריח של תבשיל חם של בשר נודף הימנה. שחה לפני עד לברכיו וברכני. מאחר שכבר סחננו כל צרכינו לפני שלושה ארבעה ימים לא מצאתי מה לומר לו. שאלתי אותו אם עתידים גשמים שירדו היום.

נסתכל ברקיע ואמר, ברשותך אדוני הנאור הכל יכול, סבורני שאין גשמים יורדים היום, אין גשמים יורדים היום. שחה לפני עד לברכיו ונגע בכובעו בקרקע ונפטר והלך לו. סמכתי על דבריו של הזקן ופשטתי את בגדי ונכנסתי לנהר.

אותו היום טעה טעות גדולה. לא הספקתי להכניס ראשי בנהר

עד שנשפך עלי נהר מלמעלה. לא הספקתי לצאת מן הנהר עד שגאו מימיו ועמדו עד לצוארי. שבאותה שעה נבקע הרקיע ונפתחו השמים וירדו גשמי זעף ונתמלא כל הנהר כולו מים נתאמצתי ועליתי ליבשה. אבל יבשה זו יצחה מכלל יבשה והיתה מקלחת מים כנהר, ולא היא בלבד, אלא אילנות ועשבים מקלחים היו כמעיינות, אלו מלמעלה ואלו מלמטה.

מצאתי את בגדי שרויים בטיט וברפש, כאילו גבלו אותם באדמה ולשו אותם בבוץ ושרו אותם בכל מימות שבעולם. נתעטפתי ורצתי לעיר ומים חדים מקלחים עלי מלמעלה ומימי הארץ מבקשים לבלוע אותי מלמטה ובגדי מקיפים אותי כנחשול ומנעלי שותים מים ושותתים מים וכל עצמי כמים המהלכים ורוחות ורעמים וברקים מבעתין את הרקיע ומים העליונים מזדווגים למים התחתונים ופרים ורבים.

באתי לביתי וזרקתי את כובעי מראשי וחלצתי את מנעלי ופשטתי את בגדי ותליתי אותם על חבל שבחדר הבישול ועליתי על מטתי כשעצמותי מרתחות ואיברי רועדים. לילה ויום שכבתי על מטתי והמתנתי לבגדי שיתייבשו ולא נתייבשו. כשלחופיות של מים היו תלויים להם על החבל ונובעים וצינה של שעמום יצתה מהם ורישלה את לבי וכל איברי.

מכאן ואילך לא פסקו גשמים. בכל לילה ולילה ירדו בלא הפסק. בערב כן, וכן בבוקר. הרקיע היה טעון עבים כבדים ולא נראו פני חמה. ואם יצתה לשעה קלה עמדה בין העבים כספוג שספג על מלואו. כללו של דבר, השמים היו מלאים מים והאדמה לחה ומטונפת וכל העולם לא היה כדאי שיביטו בו.

אחר שני ימים נתייבשו בגדי קצת. ירדתי ממטתי וניקיתי אותם מן הבוץ ומן הרפש. הזבובים שנתעלמו עם תחילת ימות הגשמים חזרו וניעורו. מרושלים מרושלים שכבו על התבל ועל כתלי התנור ועל כל כלי ואדים כבדים עלו מרצפת הבית. אם ישבתי בבית רציתי לילך לבית החבורה ואם ישבתי בבית החבורה רציתי לחזור לבית. בין כך וכך לא יצאתי חוץ לעיר.

אבא ואמא יכולים היו להיות מרוצים ממני. אני לא הייתי מרוצה. פעם ושתי פעמים הלכתי ליער וחזרתי מאמצע הדרך. שעמום וטחב שלטו בחוץ כטחב ושעמום שבבגדי.

לסוף כמה ימים טהרו השמים והאדמה נתייבשה. זבובים חזרו ופרחו. אף צפור נראתה בחלון. העולם הרחיב והלך והדרכים נתנאו. יום אחד השכמתי עם בוקר ונטלתי ספרי עמי והלכתי ליער. דמום ומאפיל עמד היער. מיום שפירשתי ממנו שינה את טיבו. אן שמחתו, אן אורו? דמומים עמדו אילנות שביער ואפילתם האפילה על האוירים שבין ענפיהם.

בכנסתי ליער. האדמה היתה לחה ותחוה וריח של פטריות עלה הימנה. פטריות הרבה צצו שם מלוא כל היער. תחת כל אילן ותחת כל שית, מתוך העשבים ומתוך החסית וכן בשאר מקומות. מאחר שהאדמה היתה לחה ומצוננת לא הלצתי את מנעלי ולא נשחטחתי על העשבים אלא טיילתי והלכתי. כמהין ופטריות צהבהבים ומגוונים צצו ופרחו ותולעים נצטנפו על פני האדמה. נתעותו וברחו, נתעותו והחביאו עצמן בקרקע. השם יודע ועד שלא חשבתי לעשות עמהן רעה.

עם שאני מטייל והולך קפץ כנגדי אדם אחד נמוך ובעל בשר ומגודל שער וצעק עלי מה אתה עושה כאן? אמרתי לו מהלך אני ביער.

נתן עיניו בי בזעם ואמר מהלך אתה ביער. כך כך, מהלך אתה ביער. ניצעתי לו ראשי ואמרתי לו מטייל אני לי כאן. הטו ראשו כלפי כתפו, הציץ בי ושאל ואי אתה מתיירא?

אמרתי לו ממי יש לי להתיירא? אריות ונמרים אין כאן, דובים ושאר חיות רעות אין כאן, אם כן מה לנו להתיירא?

חזר ושאל ולא ראית כאן אדם? אמרתי לו לא ראיתי אדם כאן, חוץ מזקן אחד מופלג בשנים שראיתי כאן לפני ימים, קודם לימות הגשמים.

פשט את ידו כנגד ספרי וצעק, מה זה בידך? אמרתי לו, מתכוין אתה לספר שבידי, כתבי הקודש הם.

נתן עלי קולו וצעק הללו, למה לך? אמרתי לו, קורא אני בהם. נסתכל בי שעה קלה ואמר, בכתבי הקודש אתה קורא? אמרתי לו, כשאני יוצא ליער נוטל אני עמי את כתבי הקודש. בעט בקרקע וצעק, טול רגליך ולך.

כיון שהלכתי החזירני ושאל אותי, רוצה אתה לשתות טיפת יין שרוף? אמרתי לו, סבור אני שטיפת יין שרוף ביום שכוה יפה לגרון.

פתח את חגורתו והוציא כמין קיתון מקומר של קליפת אילן ואמר לי, שתה, שתה. שתיתי שתים שלוש טיפות והחזרתי לו את הקיתון.

הרהרתי בדעתי שמדת דרך ארץ נותנת לברכו בברכת לחיים, אלא שאיני יודע כיצד לועזים לחיים בלשונו ואמרתי לו, לבריאות.

שאל אותי, מה לחשת? אמרתי לו, לא לחשתי. אמר לי, ולא ניצעתי שפתיך כמכשפה וקנה. אמרתי לו, ברכה בירכתי. אמר לי, מה בירכת? אמרתי לו, שהכל נהיה בדברו. אמר לי פרש לי ברכתך. תירגמתי לו.

תהה שעה קלה והתגרד בפדחתו ואמר, יתכן, יתכן שכן הוא. כיצד בירכת? חזרתי ולעזתי לו את הברכה. אמר לי ובלשון שלכם כיצד היא הברכה? אמרתי לו את הברכה עברית. חזר והתגרד בפדחתו ואמר, יתכן שכן הוא. יתכן שכן הוא. חזר על הדברים. חזרתי על הברכה.

אמר לי, לא כן, אלא בלשון שלך אמור. טשאקל, טשאקל. חזרתי ואמרתי לו בלשון הקודש שהכל וכו'.

אמר לי, לא אמרת שאין כאן אדם? אמרתי לו, אין כאן אדם.

אמר לי, אי אתה מספר שפגעת בי. אמרתי לו, לא אספר.

אמר לי, השבע לי. אמרתי לו, למה לי להשבע, והלא איני יודע מי אתה.

נסתכל בי מלוא פני ונפטר ממני והלך לו. ואף אני הלכתי לי. דרך הילוכי חשבתי עכשיו הוא מחזיר ראשו, עכשיו הוא מבט

בי. פתחתי ספרי וקראתי בו, שאם יחזיר ראשו ויראני לא יאמר שאני אורב לו. לבסוף לא שלטתי בי והבטתי לאחורי ולא ראיתיו עוד. כאילו פערה האדמה עצמה ובלעה אותה. קרוב לוודאי שנכנס לתוך היער או לתוך חללו של אילן. אילנות זקנים יש ביער שפגע בהם הברק וחררם ונעשו כמין חדרים שאדם בינוני יושב שם בנחת.

הרהרתי בלבי כמה משונה אדם זה. ראשו משוקע בכתפיו וצוארו אינו ניכר וגבותיו מעובות ומתוחות כחבל גס ושיניו רחבות, עשויות כטבלאות מרובעות, וכל גופו כחמתי צרורה. כשם שהוא משונה כך דיבורו משונה. אני אומר לו שהכל הוא אומר לי טשאקל. וכשהוא אומר דבר הרי הוא כופלו ומוסיף עליו יתכן שכך הוא, יתכן שכך הוא. ככין אלו אינן אלא צחוק. אחר ימים הסחתי דעתי ממנו. ואם נזכרת' בו או בטשאקל שלו או בככין שלו שוב לא צחקתי. מאחר שהגיתי בהם הרבה נתמעט גיחוכם.

באותם הימים הביאו העתונים דברים הרבה על פרנציסק. מהם דברים שידענו ומהם שלא ידענו, ישבתי בבית החבורה ומישמתי בעתונים, כדי להשוות דברי אלו לדברי אלו. מתוך כך הסחתי דעתי מאותו גוי.

יום אחד הלכתי לי ליער. בדרך סמוך לבתי דיניהם ראיתי גדודי שוטרים וחניתות מבהיקות בידיהם ובני אדם נדחקים ועומדים. שאלתי. מה כאן אירע? ושמעתי שתפסו את פרנציסק והרי מוליכים אותו. דחקתי ונכנסתי לתוך אותה אמבוסה וראיתי שמוליכים אדם אחד אזוק באזיקים של ברזל והוא מהלך והולך כמי שמטייל לו להנאתו ואינו מרגיש באזיקיו, כזה שרגיל בהם. ושני שוטרים מלווים אותו, אחד לימינו ואחד לשמאלו. ופניהם רקועין ופיהם מעוקם, מיראה או מגבורה. מגבורה, שזכו להוליך את הרוצח שהטיל אימתו על כל העיר. מיראה, שמא יחזור ויברח. עוד שוטר אחד הלך לפניו בתרב שלופה.

קרבותי אצל הליסטטים וראיתי שהוא אותו גוי ששתיתי עמ

מקיתונו. הביט בי והכירני. ניכר היה שאין בלבו עלי כלום. אף על פי שלא נשבעתי לו לא חשדני שגליתי מחבואו לאחרים. בין כך נדחקתי אני לאחורי והוא נדחק לפניו ולא ראיתיו עוד. חוץ משתי עיניו שנשתיירו תלויות, ועומדות לעצמן, כאילו נזקקו באויר. אלו שתי עיניו שהיו מצומצמות בו במצחו כעין אחת גדולה. אם ניתנה עין זו להדרש כך היא מתדרשת, אף על פי שאני מסתלק מן העולם וכל העולם אינו שווה לי כלום קורת רוח יש לי ממך שלא נטפלת להם למבקשי נפשי.

אותו היום עברה רוח הנחה ותנחומין בכל העיר, נתפס הרוצח ושוב אין להתירא מן המיתה. נשתלכח פתאום שהרבה מיתות אחרות יש מלבד מיתה בידי פרנציסק.

כל העיר עמדה כתות כתות חבורות חבורות ודנו דינו של פרנציסק. אלמלא שציווה הקדוש ברוך הוא להתפלל ולעסוק בפרנסה היו עומדים ודנים בו כל היום. בני אדם שיראים כל ימיהם להגביה קולם מן השפם ולמעלה ואין בטפלים אלא לעסקי פרנסתם נתגעשו ונתרעשו וצעקו שראוי הוא פרנציסק לחתכו כזיתים ולהאכיל את בשרו לחזירים. אחרים אמרו לא כי, מיתה זו קלה לגבי רוצח זה, אלא זו ועוד אחרת. רחמנים שלבם מטה היה תחילה כלפי חסד נתאכזרו עליו ביותר. אבל הואיל וכח דמיונו של אדם קטן ממדת האכזריות שבו השלימו על כרחם עם דינם של שופטים.

דינו של פרנציסק כבר נגזר ולסוף כמה ימים הוציאוהו להריגה. קודם שנתנו את החבל על צואריו בא כומר ואמר לו התודה. לא השגיח בו ולא נתודה. כיון שהציק לו בדברים ציין בשפתיו בצפור, כאילו נתכוון ללמד את הנשמה בשעה שיוצאת מן הגוף לשון של בעלי כנפים.

נרתע הכומר לאחוריו. בא התליין וכרך עליו את החבל על צואריו של פרנציסק. צוארו קצר היה. אלמלא זריוותו של תליין לא היה צואר זה קולט את החבל. משך התליין אילך ואילך עד שפרחה נשמתו של פרנציסק מגופו.

בשעת יציאתה נשמעה כמין הברה יוצאת מפיו של פרנציסק. הטת התליין אונזיו ושמע שהוא אומר טשאקל. הברה זו הרבה נתחבטו בה. יש שפירשוה כך ויש שפירשוה כך. אף אני פירשתי אותה, וכך פירשתי אותה. אין טשאקל אלא לשון שהכל, כלומר שהכל נהיה בדברו. הצדיק אותו רוצח עליו את הדין, שהכל נהיה בדברו של הקדוש ברוך הוא. בשעה ששמע את הדברים בראשונה פקפק ואמר יתכן שכך הוא, עכשיו בשעת מיתתו הודה בהם הודייה שלימה.

עפר ארץ ישראל

א

כשירדתי לפולין לבקר את קרובי ולהשתטח על קברי אבותי נודמן לי שם שומר הקברים, מחובבי ציון הראשונים שבעיר, שבנערותו חישוב לעלות לארץ ישראל, אלא עד שהיה מתחבט לעלות לקח לו קרקע סמוך לעירו ואיבד ממונו. עמד וזכר לו שדה והפסיד חיבורו, כדרך שאמרו חכמים נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, שכר לו גנים אכלו אותם צפרים. הלך ופתח לו חנות של אתים ומזמירות וזרעים ומספוא. באה המלחמה ועשו מכליו חרבות ובורעוניו האכילו הגייסות סוסייהם. לסוף כששקטה הארץ וחזרה חרב לנדנה עמדה מלכות פולין ונטלה שני בניו לצבא ומתה עליו אשתו. מטה ידו ולא מצא להתפרנס. רחמו עליו בני עירו ועשאוהו שומר קברים.

מחמת חיבת ארץ ישראל שבאתי משם נהג בי טובת עין והקיף עמי את קברי הצדיקים שזכתה העיר להשכין גופם בעפרה והוליכני בבית הקברות החדש שהוא מלא קברים כפליים כיושבי העיר, חוץ ממתני המלחמה שנקברו ערימות ערימות ולא נתפרשו שמותם.

היום היה בהיר והחמה עריבה. אילנות שבשדה פרשו צלם

ועשבים ושיחים נתנו ריח. פעמים סיבבתם רוח ושף גרגיר של שיח במצבה, והאותיות שהתחילו מתמחקות נצטבעו במוהל. קראתי את הכתב שעל גבי המצבות, שפייטנים עלומי שם חיברוהו בשביל כבוד המתים שנפטרו ובשביל כבוד החיים שיצאו מחלציהם של אלו. וקראתי עליהם את המקרא כי הם זרע ברך ה'. חביבין ישראל שבירכם יוצרם בשם טוב אפילו נזרעו בתוך אדמה טמאה.

מתוך חיבתן של ישראל התחלתי מצטער על אלו שמתו בחוצה לארץ ולא זכו לקבורת ארץ ישראל, ששתי מיתות בידם, מיתה זו ומיתה לעתיד לבא, כשהקדוש ברוך הוא פותח את קברותיהם ומעלה אותם עמו ומביא אותם אל אדמת ישראל, ולא עוד אלא שאינם חיים תחילה בימות המשיח ואינם אוכלין שנות המשיח. קשה מהם לאלו שנספו במלחמה ולא נתפרשו שמותם, שאמותיהם שכולות ונשיהם גלמודות בלא שמחה בלא ברכה בלא פרנסה. מן הקברים עלו קולות של בכייה, של גשים שנתאלמנו, של תינוקות שנתייתמו, של אם שכולה, של זקנים וזקנות ושל קבצנים פושטי יד. חודש הרחמים עמד בעיצומו והחיים ביקשו מן המתים ישועה וחיים ועניים ביקשו מן החיים צדקה שלא ימותו ברעב.

לאחר שנפטרתי מן המתים ישבתי עם שומר הקברים והתחלנו משיחים זה עם זה. מענין לענין הגענו לענין ימים שעברו בזמן שאני הייתי תינוק לומד חומש ורש"י והוא בחור ממולח קורא בעתונים ובספרים חיצוניים. אני מתעסק בעשיית המשכן וכליו משעות והוא מתעסק במכירת שקלים ואקציות. הזכרתי לפניו אותה שמחה ששמחנו בזמן שהביאו חבית של יין ראשון לציון לעיר והוא וכל זקני הציונים שבעיר יצאו לבית הנתיבות להקביל פניה של אותה חבית, והוליכוה במרכבה וקראו לפניה ראשון לציון הנה הנם וגו' ועוד פסוקים מן ההפטרה. עוד הזכרתי לפניו יום שהביאו בראשונה תפוחי זהב מארץ ישראל וכל העיר באה לקנותם. עשירים קנו תפוח זהב שלם לבית אבות ועניים נמנו עליו חבורות חבורות. וכל גדולי העיר עמדו לענות